
ÚJKOR

„Cavourizmus” és „bismarckizmus”: két út a nemzetállamhoz

Gian Enrico Rusconi – Cavour és Bismarck. Két vezér liberalizmus és cezarizmus között. (Cavour e Bismarck. Due leader fra liberalismo e cesarismo) című könyvében idézi Heinrich von Treitschke történeti véleményét az olaszok és németek közti „sorsközösségről” (159.), melyet elsőként Machiavelli ismert föl és amelynek egyik legjellegzetesebb korszaka a tizenkilencedik századi („megkésétt”, 10.) nemzeti egyesülés érája, két jelképes vezéralakja pedig Cavour és Bismarck volt. A torinói professzor könyvének fő erénye nem a historiográfia – a benne elbeszélte eseményekkel a történelem ismerői általában eddig is tisztában voltak –, hanem azok a történelemfilozófiai konzekvenciák, reflexiók, melyekben nemzetkarakterológiával vegyül két történelemformáló államférfi jellemrajza, korrépellel kereteződik politikai-politikusi portréjuk.

Az összehasonlító monográfia alaptézise, hogy noha cím- és főszereplői, Camillo Benso di Cavour és Otto von Bismarck az egységes nemzetállamhoz vezető lehetséges utak két különböző, illetve részben ellentétes modelljét képviselték – a „cavourizmus” sokkal inkább az alcímbe szereplő „liberalizmussal”, „függetlenség és szabadság” szétválaszthatatlanságával (46.), a „bismarckizmus” ellenben a „cezarizmussal” jelentett egyet (19., 169–173.) –, nem kevésbé fontosak a két államalapító és a nevükből képzett két „izmus” közti hasonlóságok, rokonságok, találkozások, megfelelések. Meglepő, sajnálatos és kissé érthetetlen, hogy komparatív tanulmányában Rusconi mellőzi, nem is említi a nagy filozófiatörténészt, Guido De Ruggierót, akinek *Az európai liberalizmus története (Storia del liberalismo europeo, 1925, 1941, 1943)* című alapvető szintézisével a *Cavour és Bismarck* figyelemre méltó egyezéseket és nem kevésbé érdekes eltéréseket és ellentéteket mutat (vö. Madarász Imre: *Az európai és nemzeti liberalizmus története: Guido De Ruggiero* in Madarász Imre: *Kalandozások az olasz Parnasszuson. Italianisztikai tanulmányok*, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 1996, 113–118.). Bismarck számára a „cavouri modell olyan erős volt”, hogy őt magát is nevezték „német Cavour”-nak (14.), később azonban az országegyesítést a híres-hírhedt „vassal és vérrel” (15., 91–168.)

végrehajtó „Vaskancellár” a német szabadelvűek szemében az antiliberalizmus szimbólumává vált, míg Cavour a szabadelvűség bajnokává, akinek köszönhetően – a kortárs történész tudós, Hermann Baumgarten kissé túlzó szavait idézve – „a liberalizmus egyetlen ragyogó győzelmét, melyet e század ismer, Itália vívta ki” (143.). Habár a szabadelvűség, a jogállamiság, a parlamentarizmus tekintetében a piemonti miniszterelnök és a porosz kancellár merőben más elveket vallott és igencsak eltérő gyakorlatot követett, abban hasonlítottak, hogy mindketten a „réálpolitika” (32.) génuszai voltak, s nemcsak Poroszország „Konfliktusminiszterének” (92.), de az „olasz Poroszország”, Piemont vezetőjének, az olasz egység „valóban döntő impulzusait megadó” (144.) Cavournak is szembesülnie kellett „a cinizmus és a politikai immoralizmus” (53.), a machiavellizmus vádjával, kivált azért, ahogyan Garibaldi Ezreit „kezelte” (44–45., 57.). Amiképpen Bismarck, úgy Cavour is „a forradalmat a politikai felforgatás színönimájának” tartotta és mindenképpen „megállítani szándékozott terjedését” (42.), akárcsak hősideálját, Garibaldi (44.), nem habozván kijelenteni, hogy „ha szükséges, a tengerbe dobjuk az összes garibaldistát” (45.), jóllehet a „két világ hőségének” és híveinek legendás-romantikus expedíciója nélkül a diplomatazenesi aligha egyesíthette volna Itáliát. Konzervatív történészek – korántsem csak Németországban – előszeretettel magasztalták föl Cavour honalapító érdemeit Garibaldi és főként Mazzini kárára (157.).

Rusconi gondolatébresztően állítja szembe Cavour és Bismarck politikaelméletét: a piemonti gróf a felvilágosodás tudományosságára igyekezett alapozni politikáját, a „porosz Junker” viszont „nem logikus és egzakt tudománynak, hanem művészetnek” tartotta a politizálást (191., vö. Madarász Imre: *A romantikus kor realista politikusa: Cavour és az olasz nemzeti liberalizmus* in Madarász Imre: „Az emberélet útjának felén.” *Italianisztika jelen időben*, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 1999, 53–56.). Hasonlóképpen inspiratív a bismarcki „cezarizmus” és a III. Napóleon képviselte „bonapartizmus” megkülönböztetése (176–178.). A kötetet aktuális kitekintés zárja a „nagy páros” jelenkori „foruna”-jára: a mai Németország nem Bismarckban, hanem a negyvennyolcas forradalomban keresi „előképét”; a jelenkori Olaszország, bizonyos „egységellenes törekvések” közepette késlekedik felismerni Cavour hazafiságának és „következetes alkotmányos liberalizmusának” időszerűségét. Gian Enrico Rusconi értekezése jelentős hozzájárulás a múlt szoboralakjainak „portalanításához”, örökségük „kritikus újragondolásához” (200.)

Gian Enrico Rusconi: Cavour e Bismarck. Due leader fra liberalismo e cesarismo (Cavour és Bismarck. Két vezér liberalizmus és cezarizmus között), Il Mulino, Bologna, 2011, 212.

Madarász Imre